कवष ऐलूषः। आपः, अपांनपात् वा। त्रिष्टुप्

प्र देवत्रा ब्रह्मणे गातुरेत्वपो अच्छा मनसो न प्रयुक्ति।
महीं मित्रस्य वरुणस्य धासिं पृथुज्रयसे रीरधा सुवृक्तिम्॥ १०.०३०.०१

ब्रह्मणे- ब्रह्मवर्चसे। देवत्रा- द्योतमानाः। अपः- मूलशक्तिधाराः। अच्छ- अभिलक्ष्य। मनसो न प्रयुक्ति- मनसः प्रयोग इव। गातुः- गमनशीलः सोमो रसः। एतु- गच्छतु। मित्रस्य- स्नेहाधिदैवताय। वरुणस्य- ऋताधिदैवताय। पृथुज्रयसे- प्रभूतवेगप्राप्त्यर्थम्। महीम्- महतीम्। सुवृक्तिम्- अदोषाम्। धासिम्- धारणाम्। रीरध- साधय॥१॥

अध्वर्यवो हविष्मन्तो हि भूताच्छाप इतोशतीरुशन्तः।
अव याश्चष्टे अरुणः सुपर्णस्तमास्यध्वमूर्मिमद्या सुहस्ताः॥ १०.०३०.०२

अध्वर्यवः- ध्वररहितलोकमङ्गळकराः। हविष्मन्तः- हव्यवन्तः। भूत- भवत। उशतीः- कामयमानाः। अपः- मूलशक्तिधाराः। उशन्तः- कामयमानाः सन्तः। इत- गच्छत। अरुणः- रोचमानः। सुपर्णः- मुमुक्षामोक्षादिप्रतीको गरुडः। याः। अवचष्टे- पश्यति। ताः। सुहस्ताः- हे शोभनहस्तोपलक्षितशुभकर्मसंपन्ना आपः। अद्य- इदानीम्। आ- आभिमुख्येन। तम्। ऊर्मिं- भवतीनां तरङ्गम्। अस्यध्वम्- प्रक्षिपत॥२॥

अध्वर्यवोऽप इता समुद्रमपां नपातं हविषा यजध्वम्।
स वो ददूर्मिमद्या सुपूतं तस्मै सोमं मधुमन्तं सुनोत॥ १०.०३०.०३

अध्वर्यवः- हे ध्वररहिताः। अपः- जीवोदकानां प्राप्त्यर्थम्। समुद्रम्- हृदयसमुद्रम्। इत- गच्छत। अपां नपातम्- जीवोदकजमग्निं सर्वभूतहितक्रतुम्। हविषा- हव्येन। यजध्वम्- पूजयत। सः- असावग्निः। वः- युष्माकम्। सुपूतम्- अतिपवित्राम्। ऊर्मिं- जीवधाराम्। अद्य- इदानीम्। ददत्- ददातु। तस्मै- अग्नये। मधुमन्तम्- मधुरम्। सोमम्- रसम्। सुनोत- निष्पादयत॥३॥

यो अनिध्मो दीदयदप्स्व१न्तर्यं विप्रास ईळते अध्वरेषु।

अपां नपान्मधुमतीरपो दा याभिरिन्द्रो वावृधे वीर्याय॥ १०.०३०.०४

यः। अनिध्मः- इध्मरहित एव। स्वत इति भावः। अप्सु अन्तः- जीवोदकेषु। दीदयत्- ज्वलति। यम्। विप्रासः- मेधाविनः। अध्वरेषु- ध्वररहितेषु उपासनेषु। ईळते- स्तुवन्ति। अपां नपात्- जीवोदकजः सन्। तादृश अग्ने। याभिः। इन्द्रः- परमेश्वरः। वीर्याय। वावृधे- अभिवृद्धः। ताः। मधुमतीः- माधुरीः। अपः- मूलशक्तिधाराः। दाः- देहि ॥४॥

याभिः सोमो मोदते हर्षते च कल्याणीभिर्युवतिभिर्न मर्यः।

ता अध्वर्यो अपो अच्छा परेहि यदासिञ्चा ओषधीभिः पुनीतात्॥ १०.०३०.०५

कल्याणीभिः- मङ्गळाभिः। युवतिभिः- तरुणीभिः। मर्यो न- मर्त्य इव। याभिः- यैः। सोमः- रसः। मोदते- तृप्तः। हर्षते च- प्रोत्साहितश्च। ताः- तानि। अपः- जीवोदकानि। अच्छा- अभिलक्ष्य। परेहि- प्रतिगच्छ। अध्वर्यो- हे ध्वररहित। यत्- यदा। आसिञ्चः- सिञ्चसि। तदा। ओषधीभिः- सोमैरित्यर्थः। रसैः। पुनीयात्- पुनीहि ॥५॥

एवेद्यूने युवतयो नमन्त यदीमुशन्नुशतीरेत्यच्छ।

सं जानते मनसा सं चिकित्रेऽध्वर्यवो धिषणापश्च देवीः॥ १०.०३०.०६

यत्- यदा। ईम्- एताः। उशतीः- कामयमाना मूलशक्तिधाराः। अच्छ- अभिलक्ष्य। उशन्- इच्छन्। अग्निः। एति- गच्छति। तदा। यूने- युवकायाग्नये। युवतयः- मूलशक्तिधाराः। एव- एवम्। नमन्त- नमस्कुर्वन्ति। देवीः आपश्च- दिव्या मूलशक्तिधाराश्च। अध्वर्यवो धिषणा- ध्वररहिताग्नेर्धीश्च। सं जानते- सम्यक् जानन्ति। सं चिकित्रे- सम्यक् परस्परं पश्यन्ति ॥६॥

यो वो वृताभ्यो अकृणोदु लोकं यो वो मह्या अभिशस्तेरमुञ्चत्।

तस्मा इन्द्राय मधुमन्तमूर्मिं देवमादनं प्र हिणोतनापः॥ १०.०३०.०७

यः। वृताभ्यः- आवृताभ्यः। वः- युष्मभ्यम्। लोकम्- बन्धनान्निर्गत्य बहिः प्रवाहार्थं स्थानम्। अकृणोत्- कृतवान्। यः। वः- युष्मान्। मह्याः- महत्याः। अभिशस्तेः- हिंसायाः। अमुञ्चत्-

मुमोच। तस्मै। इन्द्राय- ईशनाधिदैवताय। मधुमन्तम्- मधुरम्। देवमादनम्- दिव्यानन्दम्। ऊर्मिं- तरङ्गम्। आपः- हे मूलशक्तिधाराः। प्रहिणोतन- प्रेरयत ॥७॥

प्रास्मै हिनोत मधुमन्तमूर्मिं गर्भो यो वः सिन्धवो मध्व उत्सः।
घृतपृष्ठमीड्यमध्वरेष्वापो रेवतीः शृणुता हवं मे॥ १०.०३०.०८

सिन्धवः- हे मूलशक्तिधाराः। यः। वः- युष्माकम्। गर्भः- गर्भस्थः। मध्वः उत्सः- मधुरस्य प्रस्रवः। तम्। घृतपृष्ठम्- ज्योतिष्मन्तम्। ईड्यम्- स्तुत्यम्। मधुमन्तम्- मधुरम्। ऊर्मिं- रसतरङ्गम्। अस्मै- इन्द्राय। प्रहिनोत- प्रेरयत। अध्वरेषु- ध्वररहितोपासनेषु। रेवतीः- दानयोग्यसंपद्युताः। आपः- मूलशक्तिधाराः। मे- मम। हवम्- आह्वानम्। शृणुत ॥८॥

तं सिन्धवो मत्सरमिन्द्रपानमूर्मिं प्र हेत य उभे इयर्ति।
मदच्युतमौशानं नभोजां परि त्रितन्तुं विचरन्तमुत्सम्॥ १०.०३०.०९

सिन्धवः- हे मूलशक्तिधाराः। यः- यो रसः। उभे- उभयमभ्युदयनिःश्रेयसात्मकम्। इयर्ति- प्रतिपद्यते। तम्। मदच्युतम्- हर्षस्रावकम्। औशनम्- कामयमानम्। नभोजाम्- चिदाकाशजम्। त्रितन्तुम्- लोकत्रयतन्तुभूतम्। उत्सम्- स्यन्दनशीलम्। विचरन्तम्- सरन्तम्। मत्सरम्- तर्पकम्। इन्द्रपानम्- इन्द्रभोगम्। ऊर्मिं- रसतरङ्गम्। प्र हेत- प्रेरयत ॥९॥

आववृतीरध नु द्विधारा गोषुयुधो न नियवं चरन्तीः।
ऋषे जनित्रीर्भुवनस्य पत्नीरपो वन्दस्व सवृधः सयोनीः॥ १०.०३०.१०

अध- अथ। आववृतीः- आवृत्ताः। द्विधाराः- अभ्युदयनिःश्रेयसमयधाराः। गोषुयुधः- बद्धासु गोषु चिद्रश्मिषु सत्सु वृत्रैर्युद्ध्यमानस्येन्द्रस्य मार्गगाः। न- संप्रति। नियवम्- सोमं रसम्। चरन्तीः- आचरन्तीः। भुवनस्य- विश्वस्य। जनित्रीः- जननीः। पत्नीः- रक्षिणीः। सवृधः- समानवर्धकीः। सयोनिः- समानसदनाः। अपः- मूलशक्तिधाराः। ऋषे- क्रान्तदर्शिन्। वन्दस्व- नमस्कुरु स्तुहि च ॥१०॥

हिनोता नो अध्वरं देवयज्या हिनोत ब्रह्म सनये धनानाम्।

ऋतस्य योगे वि ष्यध्वमूधः श्रुष्टीवरीर्भूतनास्मभ्यमापः॥ १०.०३०.११

देवयज्या- देवयजनाय। नः- अस्मभ्यम्। अध्वरम्- ध्वररहितमुपासनम्। हिनोत- प्रगमयत। धनानाम्- संपदाम्। सनये- लाभाय। ब्रह्म- मन्त्रम्। हिनोत- प्रगमयत। ऋतस्य योगे- धर्मयोगे सति। ऊधः- पयः। ज्ञानमिति भावः। वि ष्यध्वम्- विमुञ्चध्वम्। आपः- जीवोदकधाराः। अस्मभ्यम्- नः। श्रुष्टीवरीः- सुखमय्यः। भूतन- भवत ॥११॥

आपो रेवतीः क्षयथा हि वस्वः क्रतुं च भद्रं बिभृथामृतं च।

रायश्च स्थ स्वपत्यस्य पत्नीः सरस्वती तद्गृणते वयो धात्॥ १०.०३०.१२

वस्वः- चित्तवृत्तिस्तम्भकारकाः। वसु स्तम्भे। रेवतीः- दानयोग्यसंपद्युक्ताः। आपः- मूलशक्तिधाराः। क्षयथ- निवसथ। हि- खलु। भद्रम्- लोकमङ्गळम्। क्रतुम्- सङ्कल्पम्। अमृतम्- अमरणधर्मं च। बिभृथ- धारयथ। रायश्च- संपदः। स्वपत्यस्य- शोभनापत्यस्य च। पत्नीः- पालयित्र्यः। स्थ- भवथ। गृणते- स्तुवते मन्त्रयुक्ताय। सरस्वती- सरणवती चोदनाधिदेवता। वयः- सुभोगम्। धात्- दधातु ॥१२॥

प्रति यदापो अदृश्रमायतीर्घृतं पयांसि बिभ्रतीर्मधूनि।

अध्वर्युभिर्मनसा संविदाना इन्द्राय सोमं सुषुतं भरन्तीः॥ १०.०३०.१३

आपः- हे मूलशक्तिधाराः। आयतीः- आगच्छन्तीः। घृतम्- ज्योतिः। मधूनि- मधुरान्। पयांसि- रसान्। बिभ्रतीः- धारयन्तीः। अध्वर्युभिः- ध्वररहितैः। मनसा- चित्तेन। संविदानाः- संयक् ज्ञाताः। इन्द्राय- परमेश्वराय। सुषुतम्- सुष्ठु निष्पादितम्। सोमम्- रसम्। भरन्तीः। युष्मान्। प्रति अदृश्रम्- अपश्यम् ॥१३॥

एमा अग्मन्रेवतीर्जीवधन्या अध्वर्यवः सादयता सखायः।

नि बर्हिषि धत्तन सोम्यासोऽपां नप्त्रा संविदानास एनाः॥ १०.०३०.१४

इमाः- एताः। रेवतीः- संपद्युक्ताः। जीवधन्याः- जीवने भाग्यभूताः। अग्मन्- आगच्छन्ति। सोम्यासः- सोमपरा रसिका इति भावः। सखायः- हे मित्रभूताः। अध्वर्यवः- ध्वररहितोपासकाः।

अपां नप्त्रा- अग्निना। संविदानासः- सम्यक् ज्ञाताः। एनाः- एताः। सादयत। बर्हिषि- दर्भासने चित्तासने वा। नि धत्तन- नियमेन स्थापयत ॥१४॥

आग्मन्नाप उशतीर्बर्हिरेदं न्यध्वरे असदन्देवयन्तीः।

अध्वर्यवः सुनुतेन्द्राय सोममभूदु वः सुशका देवयज्या॥ १०.०३०.१५

उशतीः- कामयमानाः। आपः- मूलशक्तिधाराः। बर्हिः- दर्भासनं चित्तासनं वा। आ अग्मन्- आगताः। देवयन्तीः- देवकामाः। अध्वरे- ध्वररहितोपासने। नि- नियमेन। असदन्- उपविष्टाः। अध्वर्यवः- ध्वरहितोपासकाः। इन्द्राय- परमेश्वराय। सोमम्- रसम्। सुनुत- निष्पादयत। वः- युष्माकम्। देवयज्या- उपासनम्। सुशका- सुलभतया शक्या। अभूत्- अभवत् ॥१५॥